

Antonín
SOVA

ZLOMENÁ DUŠE

VYBOUŘENÉ SMUTKY

Vydání jako celek (obálka, grafická úprava, případně jazyková a redakční úprava a poznámky, ilustrace, předmluva, doslov, životopis autora apod.) je chráněno autorskými právy. Nositelé těchto práv jsou uvedeni v tiráži.

Prosíme, používejte tuto elektronickou verzi knihy pouze v souladu s platnou licencí, kterou jste si zakoupili. Žádná verze licence k této e-knize neumožňuje rozšiřování jejích kopií (včetně půjčování) či sdělování díla veřejnosti (například umístováním kopií či extrahovaného textu na servery, ze kterých je možno tento soubor nebo text dále stahovat nebo jej prohlížet), a to za úplaty či zdarma.

ANTONÍN SOVA

Zlomená duše

Vybouřené smutky

ANTONÍN SOVA

Zlomená duše

Vybouřené smutky

Praha 2014

Doslov © Monika S. Benešová, 2014
Obálka © Marcela Strejčková – Nomzamo, 2014
© Monika S. Benešová – Lama, 2014
(elektronické vydání)

ISBN 978-80-900826-6-3 (formát PDF)
ISBN 978-80-900826-7-0 (formát PDF pro čtečky)
ISBN 978-80-900826-8-7 (formát ePub)
ISBN 978-80-900826-9-4 (formát MobiPocket)

ZLOMENÁ DUŠE

Jeden hluchý, čta tuto malou historku,
přiznal, že slepci byli v nepravu usuzujícíe
o barvách, ale trval na tom, že jedině
hluchým přísluší souditi o hudbě.

A. Voltaire: Bílý býk

Předmluva

Chtěl jsem již dávno vydati několik těchto stran. Jsou to kapitoly vytržené z denníku předčasně zemřelého přítele; bez zvláštních dějů; spíš vnitřní psychologické postupy utrpení, citů a vášní člověka, rostoucího v našem světě pod malým obzorem a nízkým stropem, neuspokojeného s pustým dneškem, od něhož ztěží čeká nápravy bez obětí a podlomeného posléze beznadějnou svou chorobou.

Když jsem se odhodlal chodit po nakladatelských oficínách s jakousi „nevolností prosebníka“, s nevýmluvnými ústy a naplněn zkušenostmi minulých let, hledal jsem v duchu nějakého inteligentnějšího a proto – sympatičtějšího mi nakladatele. Nevím již proč: zdálo se mi, že by jím mohla snad býti firma J. Pospíšilova. Vyhledal jsem ji.

Po jistém otálení bylo mi řečeno, abych si pro rukopis přišel. Důvody: Přijde prý na řadu Svobodova kniha Noví vesničané a pak – Švábovy kuplety. Také společník dra. Pospíšila musil by svoliti. Ten je prý pouhý obchodník. Pan Pospíšil se konečně rmoutil, že nenašel v blankversech zvučných rýmů. Věc zdála se mu těžkou, nesnadno pochopitelnou a jak doslova řekl: filosofickou. Tedy aspoň četl.

Odtud, před rokem již, za šedivých dnů zimních, kdy válí se plno sazových mlh nad Prahou, zašel jsem do knihtiskárny Šimáčkovy. Chef skoro vždy sedí v komptoiru, v jakési dřevěné boudě, vystavěné u okna

pro jednoho člověka, v budou, v uzavřené, separované kleci, kde vládne tajemství cifer, bůh ví jakých cifer, kde to čpí jakoby vinou nevyplacených honorářů prvním debutantům a kde favorisovaná jména mají své každoroční rubriky a obraty. Jména obvyklá a známá probouzejí se tu každoročně, snad i několikrát příslušnou reklamní cestou.

Chef řekl mi, že má již na dva tři roky rukopisů právě dost. Chef řekl mi, že i rukopisy, na něž vyplatil zálohu (ten ubožák!), musil vrátit a odmítnouti. Chci-li, že by snad za dvě, tři léta mohlo dojít k vydání rukopisů. Řekl jsem, že se poohlédnu dále. Za dvě léta může být po případě také konec světa.

Od té doby byl to zuřivý hon za vytištěním knížky, Proč? Proč? Nedovedu pocitu toho určit. Snad spíše už ze zlomyslnosti? Činil jsem dále tedy obchůzky po nakladatelích jiných. Ale spíše již jaksi pro experiment, než touhou po vydání knihy. Ta se mi již dávno zhnusila, jako věc odbytá, k níž nemáme lásky, ale hodně pochybností, rostoucích, tížících a mučících, již vydáváme proto, že značí předce jedničku v našem rozvoji a že předce myslíme, že má své jisté poslání.

Nešel jsem zásadně k nakladateli, který ssaje peníze z mrtvol, zkupovav po jich smrti za babku jejich spisy. Mračný ten nakladatel sedí na mrtvolách bývalých literárních mučedníků, halí se v gloriolu jednoho neb dvou žijících, velice známých a čtených, reklamou rozkřikovaných literátů. Je nepřítelem experimentů, jakož i snad literatury samé; prodává knihy jako hrnce; dobré věci, jako francouzské krvavé romány.

Šel jsem za to k p. Vilímkovi, u něhož jsem byl za svého života již dvakrát. Ale nikdy nedopřáli mi jeho zřízení, abych s ním mluvil osobně. Skutečně, člověk, který vzbuzuje takovou závrať. Jeden z těch, kteří vychovali ulekanou generaci, která se krčí v předsíních nakladatelských bureau, která čeká zbaběle a roztržitě, obávajíc se poměrně malé intelligence nakladatele a nevědouc proto, jak doporučit nabízené věci. Která dívá se buď s resignací na jeho příchod, neb osnuje velkohubý výjev všemožných panegyrik o svých spisech. Oh, kterak přesvědčiti takové lidi?

Odevzdal jsem knihy (prosu i verše) zřízení závodu a čekal jsem. Za měsíc dostal jsem rukopisy zpět. Důvody telefonicky: Chef dlel kdesi ve Vídni, zařizoval jakýsi závod. Chef má kaprice. Chef dostal kopřivku a leží. Chef žádá, abych odpustil, že nemožno mu pro ten čas ničeho čísti. Chef je ovšem chef.

Zamířil jsem rovnou k p. Beaufortovi. Prosu měl by v úmyslu tisknout v říjnu (letošního roku). Tuto právě vydávanou publikaci nechtěl a sice ani zadarmo. Neptal jsem se již, zda by také prosu nechtěl snad zadarmo; styděl jsem se už předce, do duše.

Ohmataný již jaksi rukopis, ale nečtený, zanesl jsem konečně do nakladatelství p. Ottova. Pan císařský rada právě před vyjitím prvního čísla „Národopisné výstavy“ byl v rozpacích, nemilých rozpacích, jež jsem mu způsobil. Mám jej bez odporu nejraději ze všech nakladatelů. Řekl mi také hned předem, abych se neurážel. Odmítne rukopis a priori. Velká publikace, jako „Národopisná výstava“ vyžádala si tolik nákladu, práce a zaměstnání dělnictva. (Ať si však nemyslí, že

jsem z těch, kteří, přinesou-li rukopis, odnášejí si ho zas prostě domů sami.) Řekl jsem, že je dosti času, vyjde-li kniha za delší čas. On však rozmluvil se opět, jak produkce realistická znechutila obecenstvu čtení a ubrala kontingent čtenářstva. Bude nucen zastavit Salonní bibliothéku. Něco ideálního nelze vydati. (Ze zlomyslnosti nechal jsem přece rukopis na stole.) Vím dobře, že Salonní bibliothéka zhynula špatnou redakcí a opakováním se několika jmén lidí, kteří zpachtovali si právo publikovat knihy, na nichž nemůže býti již interessu. Stohy Vrchlického roztrhávají se, archy se klíží na sešity, není pomoci, nakladatel je disgustován, není z toho svým, je vyděšen a nedůvěřiv. A při tom všem hospodaří tam názory pánů, proti nimž bojujeme.

Ale nemyslete si, že snad to, co udávali všichni ti pánové, bylo by tak absolutně pravdivým. Positivní pravda je tu pouze jedna: Nechtěli rukopisy prostě proto, že si od nich neslibovali zisku, jenž rovnal by se nákladu několikanásobnému. Ujeté koleje, tak uprostřed mezi reklamou a zděděným vkusem obecnstva, to je terrain, kde nejspíše lze pracovati knihkupci.

Od té doby představoval jsem si nakladatele jako lidi velice nešťastné, vzrušené a podrážděné jaksi, rozpačité, když jim nabízíš, co nemohly by očmůchávat davy, když jim nenabízíš ani básní, které se mohou čísti jak v parvě tak v ústavech dívčích, z kterých nedají se vybrati ani sloky do památníků ani gratulace k jmeninám. Když jim nenabízíš básní, jež by vzrušily politickou, v převaze jsoucí stranu, nebo aspoň kýžené

překlady modního a sensančního francouzského zboží, které by vycházelo současně s originaly.

Ano, všeho toho mají dosti tito lidé. Nač by rozčilovali obecenstvo něčím, co se chce vymknout z obvyklých kolejí vkusu, naučeného vkusu, zděděného vkusu, jak jej vtloukli neintelligentní nakladatelé do lidu po celé řady let? Když jsme v „Moderně“ řekli „individualita nade vše“, byli to jistě oni, co se nejvíc poťouchle a škodolibě smáli. Když jsme řekli: „Neakcentujeme nikterak českost: *bud' svým* a budeš českým. Neznáme národnostních map.“ Tu ti lidé přikyvovali jistě vděčně těm, kdož spustili huronský křik, viníce nás z cizáctví. A když jsme řekli ještě dále: „Počítáme dělnictvo k národu? I tenkrát, když je internacionálním? Ano.“ – Byli jsme usvědčováni ze sociálních rejdů a z *dokázaného* již cizáctví, které spečetěno hlavně interpretací vět: „Zachování národnosti není nám účelem, ale prostředkem k vyšším cílům.“

Rád bych věděl, k vyššímu-li cíli národnosti přispívá takový literát ve skrčených svých, zbědovaných poměrech, který cítí a myslí a touží produkovat něco nového podle svého talentu a síly, anebo ten, všemocný nakladatel, který nepodává essenci, ono odvážné a radostné rozepjetí duchů ve své bolesti, ponurosti a volání po člověku, ale jenž hokynaří, živí národ sensačními odpadky z přeplněných stolů ciziny, tyje z národního jmění a kazí vkus národa, který ho živí?

My sami musili seznámiti se s vrcholy cizích rozkvětlých štěpů. Málo z toho pro šíření všeobecného vzdělání objevilo se v překladu na našem knihkupecském trhu. Ti co zvlňují a fanatisují massy pro porušo-

vání národního citu ze strany naší, ať na kathedrách univ. professorů ať kdekoli jinde, ti jen ať hlouběji studují, kdo všechno ten národ obluzuje, kdo všechno považuje jej za nemyslíci a blbou massu a jednání své dle toho zařídí. Ať se podívá také na mnohého našeho nakladatele. Na onu reklamu sprostou a urážející; na ony frase a humbug ze středu závodu vyšlé, přechvalující vše, co firmy ty vydávají. Ať mete každý tam, kde toho třeba podle svých zkušeností. Urážet však a tupit mladší generaci, že touží být poctivou a pravdomluvnou, jak už toho jednou je potřebí, že chce povalit byzantinism, že chce vymanit se ze světa ramenářství a zbabělosti, to je přece jen výkvět naší pokročilé hniloby t. zv. intelligence, naší bezmyšlenkovité podrážděnosti, tušíme-li rodit se něco antagonického, rušícího naši pohodlnost, naši reputaci, naši mnohaletou slávu a staroslavný už zvyk: nesmyslit ničeho upřímně.

V Praze, dne 26. 11. 1895

A. Sova

I. Kapitola z mládí

A kterak ty víš, ženo, získáš-li muže svého?
aneb co ty víš, muži, získáš-li ženu?

Kap. VII., 16.

Žena svého vlastního těla v moci nemá, ale muž;
též podobně i muž těla svého vlastního v moci nemá,
ale žena.

Kap. VII., 4.

Z epištoly sv. Pavla ke Korintským

I.

Mé dětství? Moje dětství! Černou nití
smrt' provlékla se jím. Tak přišla hrozně!
Tak drtivě! Tajně se připlížila
do rodiny jak hříchů starých příznak.
Ty mrtvé sice lehce uložila,
leč námi otřásla a protáhla se
nečistě řečištěm našeho rodu,
v potomků srdcích sesedla se hořce.

Tehdy jsme obývali zpustlý statek
v údolí neúrodném. Zimomřivě
z třesavých osyk do kraje se bělal.
Můj otec ustaraný byl a chorý,
chud'oučký patricij tohoto kraje
a lidem nerozuměl. Stále říkal:
„To zanedbaný lid. To tupý lid je.
A pověřčivý. Poťouchlý a zrádný.
A krade. Pomodlí se před krádeží,
leč krade. Kněz? Ničeho nepomůže,
Kristova slova, slova nezávazná,
ni paragrafy závazné, ni lidská
průměrná úroveň dnů pokročilých,
ni řvaní po osvětě, burcování
a slova smělejší, jež s koncem věku
do mody přišla... Hle, takoví lidé
jak Hunové zde, pod kultury svícnem!
Eh, Sibíř! Maminko, jaká to Sibíř,

ta Bílá Ves. Toť osud, že jsem poslech’
toho neb onoho...“ Tak to šlo dále
jak články dlouhé, trapné litanie,
jak chřestění kuliček růžencových...

II.

Leč hospodářství... protivno mu bylo
se stýkat s lidem. Protivny mu byly
písčité, dlouhé rozvlněné lány,
na kterých vsi se bělávaly v dálce,
do nekonečna... Vymýšlel jen stále
a toužil po něčem, co obdiv budí,
měl záliby jež statek trávívaly.

Tu jakýs chov on amerických kurů
si zavedl, perličky, které denně
sám krmíval, po dvoře chodě truchle
v trepkách a županu... Kdes po šlechtici
si koupil staré, tlusté, bílé klisny
s korunkou hraběcí na lesklých plecích,
neb kočár starý vyměnil za nový
kus lánu přidávaje; stále měnil
a stále větší přicházely účty...

Podivný, tichý, poetický slaboch,
z těch jeden, kteří tajně vlastencují,
leč tak, aby to nebouřilo panstvo,
jej nezavléklo v podezření, chodil
do oratoře hraběcího rodu.

Čet denník německý. Mou sestru poslal
k anglickým pannám. Tajnou láskou přilnul
k veliké Vídni jako tepně říše.

Mne na klín bral si, slovy velkých slibů
rozpjetí líčil, kterak velká duše
obrovským rozmachem vyrazit musí,

vše s křídél shodit. Malicherná Inutí
k poměrům malým odsuzoval dlouze,
vše provincialním a ideálním
mněl malicherným být, ten „těžký jazyk“,
jenž prý se dere na „Parnass“, jak často
ve společnosti mluvil. Oprašoval
řád jakýs často, aby pochlubil se
svým hostům novým, které štědře hostil.
Nejraděj míval druha, staříckého
pensistu, který asi stejně mluvil.
Syn jeho počal milovat mou sestru,
osmahlou Láďu; aspoň se tak zdálo...

III.

As devět let mi bylo... Zřím se dosud:
drobounký biret se sokolím péřím
já nosil, sametovou hnědou bundu
a kalhoty ze šedé látky, které
končily nad koleny tam, kde stužka
punčochy spjala modře pruhované.
Mně bylo tehdy nevýslovně teskno:
byl ještě čerstvý hrob mé první matky.
A proto jsem tu – druhou nenáviděl.
Mne nevšímal si otec... Ona byla
mladička ještě... Živá, bujná, svěží,
jak cikánka ohnivé oči měla,
jakýmsi žarem divným rozžhavené,
jenž svítí stejně všem. Smích altu timbrem
po pokojích se nes, když volala mne
neb starouše... Leč já jí nemoh zvyknout,
divoký jakýs vkus, přepjatá vášeň,
s níž líbala mne, k pláči nutila mne,
ty kypré její, stále vlhké prsty
já nemoh cítit v kadeřích, já hračkám,
jež ona vymýšlela, nerozuměl.
Má bolest rostla, když jsem vyšel někdy
na dvůr a stáje. Staré, scvrklé ženy
oráčů, čeledínů brávaly mne
do učouzených, hliněných svých síní,
kde znal jsem všecko. Bidla pode stropem
a na nich prádlo strakaté schlo parnem

při otevřených oknech. Smrtník v koutě
vždy tikal někde na hliněné půdě,
kde děti válely se košilaté
a cvrček tónem vysokým sem cvrčel
od mlýnských vantrok, kde nebylo vody,
kde trosky kola mnohá léta hnily
otcovým hospodářstvím. Mlýnek dávno
stál opuštěn. A zde já u oráčů
rád prodléval jsem. Mívali mne rádi,
na dvéře K+M+B + vždy já jim psával
a dětem rozdával jsem svoje hračky.
Sborem se často modlívali večer
a říkali: „Ah mladý pane! pane!
náš ubožáčku! Jiné časy byly
za milostpaní!“ Pak mne litovali
i sestru, některé, ty citlivější
babice plakaly, – já plakal s nimi...

IV.

V tu dobu častokrát se strany matky
jakýsi její příbuzný k nám jezdil
šeptavě mluvící... Zrak jeho plachý
hrál zelenavým ohněm. Oblečený
vždy výstředně, s kravatou rudou, na ní
vbodnutou elektrickou malou muškou,
jež večer svítila, mne zajímal
a touhu budil po obzorech nových.
Parfum váł z jeho žlutých rukaviček,
z cylindru bezvadného, ze řas tmavých,
lesklého kabátce a haveloku; –
kol mojí matky něžně obletoval
jí přinášeje trety... Vždycky dlíval
v salonku, zahradník kam plno květin
do polokruhu schválně rozestavil
pokynem matky. Tento člověk míval
vždy pro mne slovo, úsměv. Někdy knihu
mi přivázel. Tu párek bílých myší
mi daroval, jichž oči rubínové
červeně plály, tu zas brouky vzácné,
tu lastury a mušle. Já mu říkal
vždy „strýčku“... Nebyl mlád již... Také bledý
obličej jeho vadnul, dlouhé prsty
se zachvívaly jakous nervositou...
Byl dětinský a zdálo se, že umí
vyhovět dětem... Mnohdy celé půldne
já při něm vyseděl jsem u klavíru

sleduje rány oktáv, cvrlikání,
žbluňkání tichých tremol, zvonky tercí
a těžké bouře pedálových kladiv. –
Mým otázkám obzory šířil nové...

V.

Za parného dne jednou, když jsem seděl
u svojich úloh na zahradě v stínu
besídky březové, má sestra přišla
a němě, tupě, usedla si u mne...
Jak by jí srdce cosi užiralo,
vybouřenými, zděšenými smutky
jí oko hořelo, a svislé ruce
zlomeně visely jí podél boků...
Co je ti, co? Nu řekni?! Ale ona
se nepohnula v sebe zamyšlena.
Pak pohlédnuvši na mne s výtkou dlouze,
jak neulehčenou by bolest sama
bez svědků měla prožítí, zas zvolna
odešla, otázkou mou vyplašena...
Snad vyhýbala se mi? Já již věděl,
že nemíni se svěřit děcku... Věděl
jsem, kterak bojem těžkým strádá
a unavena dnes, jak lehne s pláčem...
Mne dráždilo to, že mne neuznává
by svěřila se mi... Se zřejmým vzdorem
já vyhýbal se jejím zrakům, které
podivnou vášní hořeti se zdály,
a démonicky ze zarudlých víček
jak ohně za noci z listnatých lesů
tajemnou hrůzou... Bylo jí to líto?...
Mé vidouc odcizení, bázeň, vzala
mne do své jizby, jaksi ustaraně